

КОНЦЕПЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В. П. РЕШЕТИЛО, д-р екон. наук, проф.,
зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
*Харківський національний університет міського господарства
ім. О.М. Бекетова, м. Харків*

Концепція інклюзивного сталого зростання (*inclusive sustainable growth*) – досить нова концепція економічного зростання, перші публікації з якої в Україні з'явилися лише в останні роки. Найбільш активно над цією концепцією працюють здебільшого такі зарубіжні вчені як Д. Аджемоглу, З. М. Бедос, С. Голандер, Дж. Робінсон, Е. С. Райнерт, Дж. Подеста. Серед українських науковців цікавими є роботи І. Бобуха, В. Геєця, А. Гриценко, І. Манцурова, О. Прогнімак, С. Щегеля та інших.

Поняття *інклюзія* (англ. *inclusion* – включення, залученість) – має широке значення і реалізоване в багатьох аспектах. В економічній літературі розглядаються поняття «інклюзивне зростання», «інклюзивні інновації», «інклюзивний розвиток», «інклюзивна економіка» тощо. Існує досить багато визначень поняття «інклюзивний розвиток». Так, вчені Світового банку визначають: інклюзивний розвиток – це сталий швидкий розвиток усіх галузей економіки, що залучає значну частину трудових ресурсів країни і характеризується рівністю можливостей у доступі до ринку праці та ресурсів. При цьому головний акцент робиться на продуктивній зайнятості всіх груп працездатного населення (включаючи жінок) як важливої умови зниження рівня бідності. Саме скорочення бідності та нерівності є головною метою інклюзивного розвитку. В його основі лежить також необхідність забезпечення *участі всіх верств населення країни у процесі зростання як з точки зору прийняття рішень, так і у формуванні факторів зростання*. Повинні бути створені рівні можливості для усього населення в реалізації власного людського потенціалу незалежно від місця проживання і соціально-економічних умов, статі і віку.

Інклюзивне зростання має ширші цілі, ніж збільшення ВВП. Воно спрямоване на розвиток людини, підвищення її добробуту та зниження рівня бідності та нерівності, вимагає активної участі в економіці людського ресурсу, а також підкреслює, що населення країни повинно впливати не лише на результати розподілу ВВП, але й на його виробництво. Важливою метою інклюзивного зростання є збільшення ступеню участі усіх громадян соціуму у процесі економічного зростання і справедливий розподіл його результатів.

Таким чином, *інклюзивний сталий розвиток заснований на такому типі економічного зростання, який дозволяє відчутти його результати кожному члену суспільства, охоплюючи усі сфери його життя*.

Країни ЄС поставили завдання інклюзивного розвитку в центр програми «Європа-2020». Зокрема, в якій зазначається, що зростання має бути

інтелектуальним, сталим та інклюзивним, базуватися на залученні до відповідних процесів усіх секторів економіки, усіх верств суспільства для досягнення високого рівня зайнятості, продуктивності та соціальної єдності. Для реалізації цих пріоритетів було сформовано пакет з п'яти цілей у таких сферах: зайнятість, інновації, зміна клімату та енергетика, освіта, боротьба проти бідності та соціального відчуження. Для досягнення згаданих цілей для кожної країни ЄС як пріоритетні висунуті такі напрями діяльності.

1. Інноваційний союз.
2. Рух молоді.
3. Розвиток цифрових технологій в Європі.
4. Доцільне використання ресурсів в Європі.
5. Індустріальна політика, спрямована на глобалізацію.
6. План з розвитку нових здібностей і збільшення кількості робочих місць.
7. Європейська політика проти бідності.

Таким чином, *основними цілями інклюзивного сталого розвитку є:*

- не просто збільшення ВВП, але й всебічний розвиток людського капіталу;
- високий рівень зайнятості населення, інвестування в освіту та охорону здоров'я;
- скорочення нерівності та бідності, вдосконалення системи соціального захисту, підвищення якості життя громадян, особливо найбільш незахищених верств населення: дітей, жінок, людей похилого віку;
- розвиток соціальної активності, підвищення участі громадян в економічному житті, а не тільки в розподілі та споживанні доходу;
- захист навколишнього середовища, підвищення ефективності використання природних ресурсів, перехід економіки на «зелені принципи»;
- поширення переваг економічного зростання на всі регіони країни, територіальна єдність країни з позицій рівня економічного розвитку та якості життя;
- територіальне вирівнювання та усунення регіональних диспропорцій.

Два останні положення щодо цілей інклюзивного розвитку, в яких підкреслюється посилення ролі всіх територій в вирішенні проблем економічного зростання, набувають особливого значення в умовах реформи децентралізації, що відбувається в Україні. Підкреслимо, що до процесу інклюзивного розвитку повинні бути залучені всі сектори економіки (не тільки високотехнологічні) та всі складові інфраструктури країни, а також всі регіони та території. Ефективність інклюзивного розвитку регіонів в визначальній мірі залежить від структурної, інвестиційної, інституціональної, соціальної, природоохоронної, фінансової, зовнішньоекономічної регіональних політик. Від того, наскільки збалансовані ці політики, залежить комплексний пропорційний розвиток регіональної економіки. Це обумовлено тим, що регіон є не тільки підсистемою соціально-економічного комплексу країни, а й відносно самостійною його частиною із закінченим циклом відтворення,

особливими формами прояву стадій відтворення й специфічними особливостями соціальних і економічних процесів. Реальний рух до стійкого інклюзивного розвитку економіки регіонів неможливий без ефективних інститутів, що потребує поглиблення інституціональних перетворень, створенням системи ефективних інститутів і їх активної взаємодії. З позицій інклюзивного розвитку, нова інституціональна одиниця – інститут об'єднаних територіальних громад, що формується в країні, повинна забезпечувати широку участь громадян у процесах життєдіяльності територіальних громад та управління ними, формувати ефективні механізми підвищення і розподілу доходів, і бюджетних коштів зокрема, призводити до ефективного вирішення проблем підвищення якості життя населення регіонів, особливо сільського.

В контексті досягнення цілей інклюзивного розвитку дуже актуальною для України є проблема подолання глибокої диспропорційності соціально-економічного простору, зменшення між- та внутрішньо регіональних асиметрій. Подальший розвиток регіонів потребує формування інвестиційно-інноваційної інфраструктури регіону, яка повинна об'єднувати інвестиційну та інноваційну діяльність в єдине ціле з метою спрямування інвестиційного ресурсу на започаткування інноваційних виробництв, створення конкурентоспроможної продукції та впровадження високих технологій.

Важливим інституціональним фактором інклюзивного розвитку регіонів є *ефективна економічна політика*. Державне регулювання регіональним розвитком має бути системним, непрямим, рекомендаційним і головне – стратегічним. Соціально-економічна політика регіону – це певні цілі і принципи дії адміністрації і регіональних економічних суб'єктів, а також напрями та пріоритети їх діяльності, які базуються на загальнонаціональній стратегії і враховують загальнодержавні інтереси. Комплексні адресні плани, що охоплюють всю регіональну економіку, повинні включати індикативні показники і цільові орієнтири, систему регіональних завдань, перелік регіональних проектів і програм, контрольні баланси виробництва і розподілу стратегічно важливих ресурсів і продуктів, стратегічну прогностичну інформацію, систему стабільних економічних, фінансових, соціальних, екологічних нормативів, та інші інструменти регуляторного впливу. Необхідно збільшити повноваження регіональної влади згідно політики децентралізації і надати місцевим адміністраціям більшу свободу дій (у встановлених межах). При цьому важливим є використання досвіду проведення державної регіональної політики європейського зразка з чітким розмежуванням повноважень між ланками управління та між державними органами влади і місцевим самоврядуванням.

Важливими недоліками, що стримують інклюзивний розвиток регіонів є: безсистемність та непослідовність формування державної економічної політики; недостатньо нормативно – правова підтримка та регулювання діяльності господарюючих суб'єктів; відсутність державної системної підтримки інклюзивного розвитку на регіональному рівні; низький рівень фінансування на створення нових робочих місць в регіонах; відсутність

інституційних умов взаємовідносин між учасниками; відсутність адекватного потребам інклюзивного розвитку реформування освіти; відсутність капіталовкладень в інновації.

«КАПІТАЛІЗМ СТЕЙКХОЛДЕРІВ»: ВИГОДИ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН

Л. С. ШЕВЧЕНКО, д-р екон. наук, проф.,
зав. кафедри економічної теорії

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Клаус Шваб, економіст, засновник і президент Всесвітнього економічного форуму у Давосі, зазначає, що у суспільства є три моделі на вибір: 1) «капіталізм акціонерів» – модель, обрана більшістю західних корпорацій, головною метою яких є максимізація прибутку; 2) «державний капіталізм» – модель, популярна у багатьох країнах, що розвиваються, відповідно до якої завдання спрямовувати розвиток економіки покладається на уряд; 3) «капіталізм стейкхолдерів» (тобто капіталізм в інтересах усіх зацікавлених сторін) – модель, яка позиціонує приватні корпорації як такі, що діють в інтересах суспільства, розв'язуючи соціальні та екологічні проблеми сучасності [1].

Дійсно, десятиліттями більшість корпорацій орієнтували свої стратегії на максимізацію загальної дохідності акціонерів / акціонерної вартості (TSR – total shareholder return). Перед такими бізнес-організаціями, як правило, поставали суто економічні альтернативи: помірною або інтенсивною зростання (внутрішнього чи зовнішнього у формі інтеграції або диверсифікації, у тому числі за допомогою злиття і поглинань); скорочення (аж до ліквідації) задля раціоналізації та переорієнтації операцій або поєднання альтернатив. При цьому завжди стояла дилема «прибуток корпорації – права людини».

Уважається, що «капіталізм стейкхолдерів» цю ситуацію виправляє. У серпні 2019 р. керівники понад 180 американських компаній, що входять до групи Business Roundtable, підписали спільну «Заяву про призначення корпорацій». Її основний зміст: компанії повинні не тільки задовольняти інтереси своїх інвесторів, але й працювати над створенням «економіки, що служить усім американцям» [2].

В основі моделі «капіталізму стейкхолдерів» лежить теорія зацікавлених сторін (stakeholder theory), або соціальна теорія фірми, яка активно розробляється і реалізується в зарубіжному менеджменті з середини 1980-х років. Відомий американський економіст Р. Едвард Фрімен доводив, що управління бізнесом стає більш ефективним, якщо менеджери враховують інтереси зацікавлених сторін. До останніх Фрімен відносив будь-яку групу осіб (або навіть окрему особу), які можуть впливати на досягнення цілей організації або, навпаки, на які впливає досягнення цілей організації. Серед найбільш важливих для фірми зацікавлених осіб: акціонери компанії, постачальники,